

Формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійних компетенцій в умовах інтегративного освітнього середовища

Анотація. У статті розглянуто особливості організації навчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій; теоретичні аспекти реалізації міждисциплінарної інтеграції як засобу формування у здобувачів вищої освіти професійних компетенцій; запропоновані практичні рекомендації щодо створення інтегративного освітнього середовища в контексті фахових дисциплін.

Ключові слова: інтегративне освітнє середовище, міждисциплінарна інтеграція, проектна культура, учитель трудового навчання та технологій, дизайн-проекткування, декоративно-ужиткове мистецтво.

Abstract. The article examines the peculiarities of the organization of training of future teachers of labor education and technology; theoretical aspects of the implementation of interdisciplinary integration as a means of forming professional competences among students of higher education; proposed practical recommendations for creating an integrative educational environment in the context of professional disciplines.

Keywords: integrative educational environment, interdisciplinary integration, project culture, teacher of labor training and technology, design-projection, decorative and applied art.

Постановка наукової проблеми. Передумовою формування професійних компетенцій майбутнього вчителя трудового навчання та технологій є його проектна культура як інтегративна властивість особистості, яка активно реалізовує себе в індивідуальній або колективній проектній діяльності [1, с. 177] – дизайн-проектванні. Пропедевтикою дизайнерської діяльності можна вважати трудове навчання (технології), що широким спектром охоплює різні види діяльності, у тому числі і проектну [2, с. 323], яка має інтегративний характер. Навчальне інтегративне проектування – «дизайн-технологічна діяльність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, в межах якої він вирішує професійні завдання на аналітичному, проектувальному та технологічному рівнях» [3, с. 54], є ефективним засобом розвитку у майбутніх учителів трудового навчання та технологій специфічного способу мислення і професійних навичок дизайнера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям дизайну, історичному становленню та розвитку сучасної дизайн-освіти в Україні присвячено низку досліджень О. Боднара, О. Бойчука, О. Генесаретського, В. Даниленка, Д. Крвавича, Г. Кур'єрової, Є. Лазарева, С. Мигалья, В. Прусака, В. Сидоренка, О. Трошкіна, О. Фурси та ін. Важливе значення в контексті базових засад та історичної наступності дизайнерської освіти мають праці, присвячені розвитку ремісничої та художньо-промислової освіти в Україні, науковців Л. Волошиної, І. Герасименка, Д. Козубовського, Г. Максиської, І. Небесника, П. Татіївського, Р. Шмагала та ін. Досвід підготовки майбутніх педагогів до викладання основ дизайну в Україні розкриті у публікаціях Є. Антоновича, О. Бойчука, В. Бутенка, О. Бондара, В. Вдовченка, В. Даниленка, Є. Лазарева, С. Мигалья, Л. Оршанського, В. Тименка, В. Титаренко, О. Фурси, В. Шпільчака, М. Яковлева та ін.

Проблема впровадження в освітній процес дидактичної інтеграції є предметом наукового розгляду українських учених у галузі професійної педагогіки С. Гончаренка, Р. Гуревича, О. Джулик, О. Дубинчук, Б. Камінського, Я. Кміта, І. Козловської, Б. Костіва, В. Сидоренка, Л. Сліпчишин, Р. Собка, Я. Собка, Н. Талалуєвої, Т. Якимович та інших.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійних компетенцій в умовах інтегративного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Технологічно зумовлена професійна дизайн-освіта стає невід'ємною складовою українського національного дизайну і сприяє активізації не лише мистецької, а й академічної дизайн-освіти. Головна задача дизайну полягає в «концептуалізації та втіленні нових оригінальних предметних форм, призначених слугувати

певним утилітарно-функціональним та естетичним потребам людини. Дизайн у своїй основі скерований до витоків природи та матеріальної культури і використовує в якості провідних методів мистецтво творчого винаходу, побудови об'ємно-просторової структури та формоутворення в матеріалі. Головним інструментарієм дизайну є мова архітектоники, що еквівалентна мові наукових гіпотез і гуманітарної культури. Дизайн має особливі, приналежні тільки йому засоби, методики та принципи осмислення й репрезентації проєктних рішень» [2, с. 323].

Реформування системи вищої освіти, в цілому, та дизайн-освіти, зокрема, активізує дослідження питань, пов'язаних з підвищенням якості освіти, стимулює пошук оптимальних педагогічних технологій, що забезпечуватимуть його реалізацію на практиці. У цьому контексті актуальності набуває міждисциплінарна інтеграція, що створює реальну можливість для викладачів закладів вищої освіти об'єднати цілі, принципи і зміст взаємопов'язаних навчальних дисциплін. Як зазначає О. Марущак, односторонній підхід до вивчення окремого навчального предмета, надмірний наголос на його специфічності, паралелізм і дублювання навчального матеріалу, відокремленість навчальних дисциплін, спричиняють перевантаження студентів [4, с. 36].

Проблема взаємозв'язку знань є актуальною у підготовці фахівців будь-якої галузі, не є винятком і професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій у контексті дизайн-освіти, що має явно виражений інтеграційний характер. Інтеграційні процеси, що особливо інтенсивно розвиваються в галузях суспільного життя, науки та виробництва, є об'єктивною основою взаємозв'язку дисциплін, які передбачені навчальним планом предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), що зумовлено низкою особливостей освітнього процесу. Як зазначає колектив науковців, об'єктивні передумови інтеграції знань, аналогічні до передумов у всіх навчальних закладах (методологічні, психологічні, дидактичні, історичні), доповнюються тут низкою нових факторів, зокрема врахуванням інтеграції в професійній діяльності фахівця [5, с. 47].

В організації освітнього середовища закладу вищої освіти міждисциплінарна інтеграція дасть змогу створити умови: по-перше, для формування у здобувачів вищої освіти (ВО) професійних компетенцій, що відповідають вимогам, які висуваються до сучасного фахівця; по-друге, для взаємозв'язку знань, отриманих під час навчання різних дисциплін, що передбачені навчальним планом. Таким чином, інтеграція може бути водночас як ціллю, так і засобом навчання.

Ключовими моментами поняття інтеграції виступають «будь-які раніше розрізнені елементи», «об'єктивні передумови їхнього об'єднання», «процес об'єднання цих елементів», «ціле як результат інтеграції» [6, с. 35], які вказують на її суттєві ознаки, а саме: взаємодію різнорідних, раніше розрізнених елементів; якісні та кількісні перетворення елементів; педагогічну цілеспрямованість і відносну самостійність інтеграційних процесів; наявність структури, що забезпечує певну стабільність, стійкість інтеграції, враховуючи повторюваність інтеграційних процесів у навчально-виховній роботі. Ці ознаки дають змогу звузити загальнонаукове визначення інтеграції до педагогічного, зокрема «під інтеграцією розуміють процес взаємопроникнення структурних елементів різних галузей знання, що супроводжується зростанням їх узагальненості та комплексності, ущільненості та організованості» [4, с. 15].

Проте, важливо пам'ятати, що процес інтеграції – не механічне об'єднання, він передбачає зміну початкового елементу з метою створення цілісного новоутворення. Результатом інтеграції має стати освітній процес, що забезпечує єдність знання на змістовому, структурному та методичному рівнях.

У навчанні майбутніх учителів трудового навчання та технологій дизайн-проєктуванню – «особливого виду творчої діяльності, пов'язаного з розробленням дизайн-об'єкта за принципом, що поєднує функціональність, конструктивність, красу, наукове та інтуїтивне передбачення та потребує постійного розвитку проєктних здібностей» [1, с. 176], прикладом такої інтеграції може бути організація комплексного вивчення фахових дисциплін, зокрема основ теорії технологічної

освіти, методики навчання технологій, методики профільного навчання технологій (за спеціалізацією), креативних технологій навчання, технологічного практикуму, основ дизайну, основ декоративно-ужиткового мистецтва, народних ремесел і промислів, малюнку і живопису, основ композиції, історії і видів мистецтв, етнологічного мистецького практикуму, а також психології та історії української культури як дисциплін гуманітарного спрямування.

Суттєвий освітній, культурологічний потенціал дизайну як комплексної творчої діяльності, що об'єднує в своїй структурі низку загальнонаукових знань (природничо-наукових і суспільно-наукових) на основі осмислення проблем людини, має багатоаспектний характер. Він пояснюється тим, що в дизайнерських роботах майбутніх учителів трудового навчання та технологій завжди є нове інтеграційне знання, інноваційний соціальний зміст якого втілений в новій структурі, ідеї, технології, науковому або маркетинговому підході. Тому розглядуваний потенціал, що суттєво ширший за художні рамки, вироблені стильові норми, відіграє важливу роль у становленні й соціалізації майбутнього вчителя трудового навчання та технологій не тільки як суб'єкта дизайну, а й як суб'єкта інноваційної педагогічної діяльності [6, с. 137].

Дизайн визначається як творча діяльність, що об'єднує досягнення різних галузей людської діяльності – техніки, інженерного конструювання, технології, економіки, соціології, мистецтва [7, с. 166]. Відтак, доцільність комплексного вивчення вищезазначених дисциплін зумовлена також посиленням зв'язку сучасного дизайну з декоративно-ужитковим та образотворчим мистецтвом. Синтез технологічних і художніх знань у навчанні майбутніх учителів трудового навчання та технологій в педагогічних вишах наочно реалізується в художньому інтегративному проектуванні (дизайні) з використанням різноманітних матеріалів (глини, тканини, деревини, каміння, металу, скла, натурального волокна тощо). Перенесення основних принципів пластичних мистецтв (цілісність і гармонія) на об'єкти дизайну є одним з основних напрямів проектно-культури. Дизайн, першоджерелом якого є традиції класичного мистецтва, нині звертається до пошуку художньо-образної виразності в проєктованих об'єктах.

Аналіз науково-педагогічних досліджень дає підстави виокремити серед основних параметрів дизайнерського мислення гармонію кольорів – уміння створити колірні поєднання, які справляють враження колористичної врівноваженості, цілісності, єдності. Для майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, який опановує проєктну технологію та розробляє дизайн-проєкти на об'єкти технологічної діяльності (вироби декоративно-ужиткового мистецтва), оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками не може здійснюватися без ознайомлення з теоретичними основами кольорознавства. Це має відбуватися не тільки під час виконання практичних робіт з кольорознавства, а й узгоджуватися з такими дисциплінами, як, наприклад, основи декоративно-ужиткового мистецтва, малюнок і живопис, основи композиції, історія і видів мистецтв. Така інтеграція сприятиме розширенню можливостей синтезу теорії та практики в межах дисциплін, а також уникненню повторення лекційного матеріалу з основ теорії кольору на кожній з них.

Одне з чільних місць у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій посідає орнаментальна композиція, уявлення про яку у здобувачів вищої освіти формується під час навчання основ композиції. Як зазначає колектив авторів, «орнамент у системі традиційного декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва сприяє формуванню уявлення про особливості національного колориту, символіку пращурів українського народу. Цей естетично багатий вид мистецтва покликаний виробляти у студентів ціннісні орієнтації у царині художньо-культурної спадщини рідного краю... В орнаменті на рівні підсвідомості відображаються національні риси особистості, її генеалогічна культура... орнаментальне мистецтво здебільшого створюється за законами формотворчості, геометричної доцільності, а також за правилами не тільки образотворчого мистецтва, а й креслення» [8, с. 648-649]. Педагогічний потенціал орнаменту як частини народного художнього образотворчого мистецтва у професійному навчанні майбутніх учителів трудового навчання та технологій з-поміж інших аспектів передбачає організацію мислення здобувачів вищої освіти просторовими образами,

ознайомлення із законами ритму і симетрії. Природно, що орнамент має вивчатися комплексно. Тому вивчення основ композиції має узгоджуватися з такими дисциплінами, як, наприклад, «Технологічний практикум», «Основи декоративно-ужиткового мистецтва», «Народні ремесла і промисли», «Етнологічний мистецький практикум», під час яких здобувачі вищої освіти розробляють дизайн-проекти на виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

Створюючи єдине інтегративне освітнє середовище, викладачі мають передбачити умови реалізації принципу професійної спрямованості, тобто здійснення цілеспрямованого переходу від навчальних завдань під час інтеграції дисциплін, що вивчаються, до міждисциплінарних професійно-орієнтованих завдань. У межах такої інтеграції здобувачі вищої освіти матимуть змогу послідовно ознайомитися з природою кольору та особливостями його сприйняття людиною, закономірностями колірних співвідношень об'єктів і їх частин; принципами створення орнаменту, об'ємно-просторових співвідношень, композиції; закономірностями зорового (візуального) сприйняття геометричної основи форми, їх поєднань в орнаменті, візерунку тощо. Під час дизайн-проектування здобувачі вищої освіти мають використовувати як закономірності побудови гармонійних колірних сполучень (основи дизайну), так і знання асоціацій, що викликані різними кольорами та їх сполученнями (психологія); як закономірності створення орнаментальних композицій (основи композиції), так і знання про елементи та принципи світобудови, народної культури (історія української культури). Це сприятиме створенню виразнішого художньо-пластичного образу проектованого виробу.

У контексті інтеграції розглядуваних дисциплін у здобувачів вищої освіти формуватиметься стійке розуміння, наприклад, можливості кольору бути одним з головних засобів гармонізації форми і простору предметів матеріальної культури поряд з об'ємно-просторовою структурою та тектонікою. У наслідок цього здобувачі ВО під час пошуку колірно-графічної та об'ємно-пластичної виразності проектованого виробу починають послідовно засвоювати прийоми створення колірної композиції, використовують їх у своїй проектній діяльності.

Водночас, здобувачі вищої освіти починають розуміти, що колір може бути причиною дисгармонії у проектованому об'єкті. Це утруднення спонукатиме їх до звернення до теоретичних основ композиції та кольорознавства. Необхідність застосування теоретичних знань у вирішенні проектних завдань сприяє розвитку у здобувачів ВО художнього смаку, почуття міри, умінь і навичок створення оптимальних композиційних рішень.

Організуючи викладання дисциплін, під час яких здобувачі ВО розробляють дизайн-проекти, з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, необхідно враховувати, що поняття кольору неможливо поставити в один ряд з такими поняттями, як ритм, пропорції або масштаб, оскільки власне колірні плями мають пропорційні співвідношення, ритміку, можуть бути симетричними або асиметричними. Тому для розуміння місця кольору як засобу художньої виразності варто було б окремо розглянути способи створення художньо-пластичного образу, що не передбачає колір і концентрується тільки на архітектоніці форми.

Наступність у вивченні розглядуваних дисциплін дасть змогу здобувачам вищої освіти з власного практичного досвіду зробити висновок про єдність законів кольору у процесі створення двовимірних і тривимірних об'єктів (контраст, нюанс, статика, динаміка, симетрія, асиметрія). З практики малювання з натури предметів різних за своєю фактурою та матеріалами вони спроможні визначити залежність сприймання кольору від характеру фактури поверхні (темнішим чи світлішим, однорідним чи неоднорідним, таким, що розсіюється в середовищі за рахунок відображення оточення, та ін.). Ці знання допоможуть здобувачам вищої освіти враховувати особливості матеріалу та його фактури під час кольорового вирішення об'єкта дизайну. Засвоєнні знання сприятимуть розумінню того, що в процесі створення живописних творів, практичних робіт з кольорознавства та проектування предметно-просторового середовища працюють загальні закони єдності частин і цілого, врівноваженість і підпорядкованість окремих частин об'єкта дизайн-проектування.

Висновки. Використання міждисциплінарних зв'язків сприятиме оптимізації освітнього

процесу шляхом структурування та ущільнення матеріалів суміжних дисциплін; побудова освітнього середовища за умов співпраці викладачів, які забезпечують викладання дисциплін, що обрані для інтеграції, сприятиме сприйманню та аналізуванню різних способів проектування гармонійного предметно-просторового середовища під час засвоєння цілісної теоретичної та методичної бази; інтеграція фахових дисциплін сприятиме ефективному формуванню у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Марущак О.В., Луп'як Д.М. Формування проектної культури майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2015. Вип. 51. С. 174-179.
2. Марущак О.В., Савчук І.В., Казьмірчук Н.С. Дизайн у системі професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 50. С. 324-328.
3. Марущак О.В., Бербега І.М., Бойчук С.О. Графічна складова дизайн-технологічної діяльності з проектування одягу майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Графічна підготовка як складова професійної освіти вчителя трудового навчання і технологій*: зб. наук. прь. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 54-56.
4. Марущак О.В. Інтеграція знань з матеріалознавства у професійній підготовці майбутніх фахівців швейного виробництва: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Він. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2005. 255 с.
5. Зузяк Т., Марущак О., Стешин Є. Інтеграційний підхід до навчання учнів ПТНЗ художньої обробки металу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2019. Вип. 2. С. 46-53. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2019.168365>.
6. Марущак О.В., Савлук В.М., Свята М.В. Технологія проектно-технологічного навчання майбутнього вчителя технологій дизайну костюма як засіб підготовки суб'єкта інноваційної педагогічної діяльності. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 135-140.
7. Марущак О.В. Проектно-технологічна діяльність у професійній підготовці майбутніх учителів технологій з дизайну костюма. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини*. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2013. Ч. 3. С. 165-172.
8. Марущак О.В., Недзеленко Ю.А., Ткачук Н.І. Науково-теоретичні основи орнаментальної композиції у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій і педагогів професійної освіти. *Dynamics of the development of world science: Abstracts of the 7th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 644-653. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

УДК [378.016:37.013.32]:745/749

Марущак О.В., Дощечкіна І.В., Недзеленко Ю.А., м. Вінниця
e-mail: ksanamar77@gmail.com

Формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійних компетенцій в умовах інтегративного освітнього середовища

Анотація. У статті розглянуто особливості організації навчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій; теоретичні аспекти реалізації міждисциплінарної інтеграції як засобу формування у здобувачів вищої освіти професійних компетенцій; запропоновані практичні рекомендації щодо створення інтегративного освітнього середовища в контексті фахових дисциплін.

Ключові слова: інтегративне освітнє середовище, міждисциплінарна інтеграція, проектна культура, учитель трудового навчання та технологій, дизайн-проекування, декоративно-ужиткове мистецтво.

Abstract. The article examines the peculiarities of the organization of training of future teachers of labor education and technology; theoretical aspects of the implementation of interdisciplinary integration as a means

of forming professional competences among students of higher education; proposed practical recommendations for creating an integrative educational environment in the context of professional disciplines.

Keywords: *integrative educational environment, interdisciplinary integration, project culture, teacher of labor training and technology, design-projection, decorative and applied art.*

Постановка наукової проблеми. Передумовою формування професійних компетенцій майбутнього вчителя трудового навчання та технологій є його проектна культура як інтегративна властивість особистості, яка активно реалізовує себе в індивідуальній або колективній проектній діяльності [1, с. 177] – дизайн-проектванні. Пропедевтикою дизайнерської діяльності можна вважати трудове навчання (технології), що широким спектром охоплює різні види діяльності, у тому числі і проектну [2, с. 323], яка має інтегративний характер. Навчальне інтегративне проектування – «дизайн-технологічна діяльність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, в межах якої він вирішує професійні завдання на аналітичному, проектувальному та технологічному рівнях» [3, с. 54], є ефективним засобом розвитку у майбутніх учителів трудового навчання та технологій специфічного способу мислення і професійних навичок дизайнера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям дизайну, історичному становленню та розвитку сучасної дизайн-освіти в Україні присвячено низку досліджень О. Боднара, О. Бойчука, О. Генесаретського, В. Даниленка, Д. Крвавича, Г. Кур'єрової, Є. Лазарева, С. Мигаля, В. Прусака, В. Сидоренка, О. Трошкіна, О. Фурси та ін. Важливе значення в контексті базових засад та історичної наступності дизайнерської освіти мають праці, присвячені розвитку ремісничої та художньо-промислової освіти в Україні, науковців Л. Волошиної, І. Герасименка, Д. Козубовського, Г. Максиської, І. Небесника, П. Татіївського, Р. Шмагала та ін. Досвід підготовки майбутніх педагогів до викладання основ дизайну в Україні розкриті у публікаціях Є. Антоновича, О. Бойчука, В. Бутенка, О. Бондара, В. Вдовченка, В. Даниленка, Є. Лазарева, С. Мигаля, Л. Оршанського, В. Тименка, В. Титаренко, О. Фурси, В. Шпільчака, М. Яковлева та ін.

Проблема впровадження в освітній процес дидактичної інтеграції є предметом наукового розгляду українських учених у галузі професійної педагогіки С. Гончаренка, Р. Гуревича, О. Джулик, О. Дубинчук, Б. Камінського, Я. Кміта, І. Козловської, Б. Костіва, В. Сидоренка, Л. Сліпчишин, Р. Собка, Я. Собка, Н. Талалуєвої, Т. Якимович та інших.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійних компетенцій в умовах інтегративного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Технологічно зумовлена професійна дизайн-освіта стає невід'ємною складовою українського національного дизайну і сприяє активізації не лише мистецької, а й академічної дизайн-освіти. Головна задача дизайну полягає в «концептуалізації та втіленні нових оригінальних предметних форм, призначених слугувати певним утилітарно-функціональним та естетичним потребам людини. Дизайн у своїй основі скерований до витоків природи та матеріальної культури і використовує в якості провідних методів мистецтво творчого винаходу, побудови об'ємно-просторової структури та формоутворення в матеріалі. Головним інструментарієм дизайну є мова архітектоники, що еквівалентна мові наукових гіпотез і гуманітарної культури. Дизайн має особливі, приналежні тільки йому засоби, методики та принципи осмислення й репрезентації проектних рішень» [2, с. 323].

Реформування системи вищої освіти, в цілому, та дизайн-освіти, зокрема, активізує дослідження питань, пов'язаних з підвищенням якості освіти, стимулює пошук оптимальних педагогічних технологій, що забезпечуватимуть його реалізацію на практиці. У цьому контексті актуальності набуває міждисциплінарна інтеграція, що створює реальну можливість для викладачів закладів вищої освіти об'єднати цілі, принципи і зміст взаємопов'язаних навчальних дисциплін. Як зазначає О. Марущак, односторонній підхід до вивчення окремого навчального предмета, надмірний наголос на його специфічності, паралелізм і дублювання навчального матеріалу, відокремленість навчальних дисциплін, спричиняють перевантаження студентів [4, с. 36].

Проблема взаємозв'язку знань є актуальною у підготовці фахівців будь-якої галузі, не є

винятком і професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій у контексті дизайн-освіти, що має явно виражений інтеграційний характер. Інтеграційні процеси, що особливо інтенсивно розвиваються в галузях суспільного життя, науки та виробництва, є об'єктивною основою взаємозв'язку дисциплін, які передбачені навчальним планом предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), що зумовлено низкою особливостей освітнього процесу. Як зазначає колектив науковців, об'єктивні передумови інтеграції знань, аналогічні до передумов у всіх навчальних закладах (методологічні, психологічні, дидактичні, історичні), доповнюються тут низкою нових факторів, зокрема врахуванням інтеграції в професійній діяльності фахівця [5, с. 47].

В організації освітнього середовища закладу вищої освіти міждисциплінарна інтеграція дасть змогу створити умови: по-перше, для формування у здобувачів вищої освіти (ВО) професійних компетенцій, що відповідають вимогам, які висуваються до сучасного фахівця; по-друге, для взаємозв'язку знань, отриманих під час навчання різних дисциплін, що передбачені навчальним планом. Таким чином, інтеграція може бути водночас як ціллю, так і засобом навчання.

Ключовими моментами поняття інтеграції виступають «будь-які раніше розрізнені елементи», «об'єктивні передумови їхнього об'єднання», «процес об'єднання цих елементів», «ціле як результат інтеграції» [6, с. 35], які вказують на її суттєві ознаки, а саме: взаємодію різнорідних, раніше розрізнених елементів; якісні та кількісні перетворення елементів; педагогічну цілеспрямованість і відносну самостійність інтеграційних процесів; наявність структури, що забезпечує певну стабільність, стійкість інтеграції, враховуючи повторюваність інтеграційних процесів у навчально-виховній роботі. Ці ознаки дають змогу звузити загальнонаукове визначення інтеграції до педагогічного, зокрема «під інтеграцією розуміють процес взаємопроникнення структурних елементів різних галузей знання, що супроводжується зростанням їх узагальненості та комплексності, ущільненості та організованості» [4, с. 15].

Проте, важливо пам'ятати, що процес інтеграції – не механічне об'єднання, він передбачає зміну початкового елемента з метою створення цілісного новоутворення. Результатом інтеграції має стати освітній процес, що забезпечує єдність знання на змістовому, структурному та методичному рівнях.

У навчанні майбутніх учителів трудового навчання та технологій дизайн-проектуванню – «особливого виду творчої діяльності, пов'язаного з розробленням дизайн-об'єкта за принципом, що поєднує функціональність, конструктивність, красу, наукове та інтуїтивне передбачення та потребує постійного розвитку проектних здібностей» [1, с. 176], прикладом такої інтеграції може бути організація комплексного вивчення фахових дисциплін, зокрема основ теорії технологічної освіти, методики навчання технологій, методики профільного навчання технологій (за спеціалізацією), креативних технологій навчання, технологічного практикуму, основ дизайну, основ декоративно-вжиткового мистецтва, народних ремесел і промислів, малюнку і живопису, основ композиції, історії і видів мистецтв, етнологічного мистецького практикуму, а також психології та історії української культури як дисциплін гуманітарного спрямування.

Суттєвий освітній, культурологічний потенціал дизайну як комплексної творчої діяльності, що об'єднує в своїй структурі низку загальнонаукових знань (природничо-наукових і суспільно-наукових) на основі осмислення проблем людини, має багатоаспектний характер. Він пояснюється тим, що в дизайнерських роботах майбутніх учителів трудового навчання та технологій завжди є нове інтеграційне знання, інноваційний соціальний зміст якого втілений в новій структурі, ідеї, технології, науковому або маркетинговому підході. Тому розглядуваний потенціал, що суттєво ширший за художні рамки, вироблені стильові норми, відіграє важливу роль у становленні й соціалізації майбутнього вчителя трудового навчання та технологій не тільки як суб'єкта дизайну, а й як суб'єкта інноваційної педагогічної діяльності [6, с. 137].

Дизайн визначається як творча діяльність, що об'єднує досягнення різних галузей людської діяльності – техніки, інженерного конструювання, технології, економіки, соціології,

мистецтва [7, с. 166]. Відтак, доцільність комплексного вивчення вищезазначених дисциплін зумовлена також посиленням зв'язку сучасного дизайну з декоративно-ужитковим та образотворчим мистецтвом. Синтез технологічних і художніх знань у навчанні майбутніх учителів трудового навчання та технологій в педагогічних вишах наочно реалізується в художньому інтегративному проектуванні (дизайні) з використанням різноманітних матеріалів (глини, тканини, деревини, каміння, металу, скла, натурального волокна тощо). Перенесення основних принципів пластичних мистецтв (цілісність і гармонія) на об'єкти дизайну є одним з основних напрямів проектної культури. Дизайн, першоджерелом якого є традиції класичного мистецтва, нині звертається до пошуку художньо-образної виразності в проєктованих об'єктах.

Аналіз науково-педагогічних досліджень дає підстави виокремити серед основних параметрів дизайнерського мислення гармонію кольорів – уміння створити колірні поєднання, які справляють враження колористичної врівноваженості, цілісності, єдності. Для майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, який опановує проектну технологію та розробляє дизайн-проекти на об'єкти технологічної діяльності (вироби декоративно-ужиткового мистецтва), оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками не може здійснюватися без ознайомлення з теоретичними основами кольорознавства. Це має відбуватися не тільки під час виконання практичних робіт з кольорознавства, а й узгоджуватися з такими дисциплінами, як, наприклад, основи декоративно-ужиткового мистецтва, малюнок і живопис, основи композиції, історія і видів мистецтв. Така інтеграція сприятиме розширенню можливостей синтезу теорії та практики в межах дисциплін, а також уникненню повторення лекційного матеріалу з основ теорії кольору на кожній з них.

Одне з чільних місць у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій посідає орнаментальна композиція, уявлення про яку у здобувачів вищої освіти формується під час навчання основ композиції. Як зазначає колектив авторів, «орнамент у системі традиційного декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва сприяє формуванню уявлення про особливості національного колориту, символіку пращурів українського народу. Цей естетично багатий вид мистецтва покликаний виробляти у студентів ціннісні орієнтації у царині художньо-культурної спадщини рідного краю... В орнаменті на рівні підсвідомості відображаються національні риси особистості, її генеалогічна культура... орнаментальне мистецтво здебільшого створюється за законами формотворчості, геометричної доцільності, а також за правилами не тільки образотворчого мистецтва, а й креслення» [8, с. 648-649]. Педагогічний потенціал орнаменту як частини народного художнього образотворчого мистецтва у професійному навчанні майбутніх учителів трудового навчання та технологій з-поміж інших аспектів передбачає організацію мислення здобувачів вищої освіти просторовими образами, ознайомлення із законами ритму і симетрії. Природно, що орнамент має вивчатися комплексно. Тому вивчення основ композиції має узгоджуватися з такими дисциплінами, як, наприклад, «Технологічний практикум», «Основи декоративно-ужиткового мистецтва», «Народні ремесла і промисли», «Етнологічний мистецький практикум», під час яких здобувачі вищої освіти розробляють дизайн-проекти на виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

Створюючи єдине інтегративне освітнє середовище, викладачі мають передбачити умови реалізації принципу професійної спрямованості, тобто здійснення цілеспрямованого переходу від навчальних завдань під час інтеграції дисциплін, що вивчаються, до міждисциплінарних професійно-орієнтованих завдань. У межах такої інтеграції здобувачі вищої освіти матимуть змогу послідовно ознайомитися з природою кольору та особливостями його сприйняття людиною, закономірностями колірних співвідношень об'єктів і їх частин; принципами створення орнаменту, об'ємно-просторових співвідношень, композиції; закономірностями зорового (візуального) сприйняття геометричної основи форми, їх поєднань в орнаменті, візерунку тощо. Під час дизайн-проекування здобувачі вищої освіти мають використовувати як закономірності побудови гармонійних колірних сполучень (основи дизайну), так і знання асоціацій, що викликані різними кольорами та їх

сполученнями (психологія); як закономірності створення орнаментальних композицій (основи композиції), так і знання про елементи та принципи світобудови, народної культури (історія української культури). Це сприятиме створенню виразнішого художньо-пластичного образу проєктованого виробу.

У контексті інтеграції розглядуваних дисциплін у здобувачів вищої освіти формуватиметься стійке розуміння, наприклад, можливості кольору бути одним з головних засобів гармонізації форми і простору предметів матеріальної культури поряд з об'ємно-просторовою структурою та тектонікою. У наслідок цього здобувачі ВО під час пошуку колірно-графічної та об'ємно-пластичної виразності проєктованого виробу починають послідовно засвоювати прийоми створення колірної композиції, використовують їх у своїй проєктній діяльності.

Водночас, здобувачі вищої освіти починають розуміти, що колір може бути причиною дисгармонії у проєктованому об'єкті. Це утруднення спонукатиме їх до звернення до теоретичних основ композиції та кольорознавства. Необхідність застосування теоретичних знань у вирішенні проєктних завдань сприяє розвитку у здобувачів ВО художнього смаку, почуття міри, умінь і навичок створення оптимальних композиційних рішень.

Організуюючи викладання дисциплін, під час яких здобувачі ВО розробляють дизайн-проєкти, з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, необхідно враховувати, що поняття кольору неможливо поставити в один ряд з такими поняттями, як ритм, пропорції або масштаб, оскільки власне колірні плями мають пропорційні співвідношення, ритміку, можуть бути симетричними або асиметричними. Тому для розуміння місця кольору як засобу художньої виразності варто було б окремо розглянути способи створення художньо-пластичного образу, що не передбачає колір і концентрується тільки на архітектоніці форми.

Наступність у вивченні розглядуваних дисциплін дасть змогу здобувачам вищої освіти з власного практичного досвіду зробити висновок про єдність законів кольору у процесі створення двовимірних і тривимірних об'єктів (контраст, нюанс, статика, динаміка, симетрія, асиметрія). З практики малювання з натури предметів різних за своєю фактурою та матеріалами вони спроможні визначити залежність сприймання кольору від характеру фактури поверхні (темнішим чи світлішим, однорідним чи неоднорідним, таким, що розсіюється в середовищі за рахунок відображення оточення, та ін.). Ці знання допоможуть здобувачам вищої освіти враховувати особливості матеріалу та його фактури під час кольорового вирішення об'єкта дизайну. Засвоєнні знання сприятимуть розумінню того, що в процесі створення живописних творів, практичних робіт з кольорознавства та проєктування предметно-просторового середовища працюють загальні закони єдності частин і цілого, врівноваженість і підпорядкованість окремих частин об'єкта дизайн-проєктування.

Висновки. Використання міждисциплінарних зв'язків сприятиме оптимізації освітнього процесу шляхом структурування та ущільнення матеріалів суміжних дисциплін; побудова освітнього середовища за умов співпраці викладачів, які забезпечують викладання дисциплін, що обрані для інтеграції, сприятиме сприйманню та аналізуванню різних способів проєктування гармонійного предметно-просторового середовища під час засвоєння цілісної теоретичної та методичної бази; інтеграція фахових дисциплін сприятиме ефективному формуванню у майбутніх учителів трудового навчання та технологій професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Марущак О.В., Луп'як Д.М. Формування проєктної культури майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2015. Вип. 51. С. 174-179.
2. Марущак О.В., Савчук І.В., Казьмірчук Н.С. Дизайн у системі професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 50. С. 324-328.
3. Марущак О.В., Бербега І.М., Бойчук С.О. Графічна складова дизайн-технологічної діяльності

з проектування одягу майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Графічна підготовка як складова професійної освіти вчителя трудового навчання і технологій*: зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 54-56.

4. Марущак О.В. Інтеграція знань з матеріалознавства у професійній підготовці майбутніх фахівців швейного виробництва: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Він. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2005. 255 с.

5. Зузяк Т., Марущак О., Стешин Є. Інтеграційний підхід до навчання учнів ПТНЗ художньої обробки металу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2019. Вип. 2. С. 46-53. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2019.168365>.

6. Марущак О.В., Савлук В.М., Свята М.В. Технологія проектно-технологічного навчання майбутнього вчителя технологій дизайну костюма як засіб підготовки суб'єкта інноваційної педагогічної діяльності. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 135-140.

7. Марущак О.В. Проектно-технологічна діяльність у професійній підготовці майбутніх учителів технологій з дизайну костюма. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини*. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2013. Ч. 3. С. 165-172.

8. Марущак О.В., Недзеленко Ю.А., Ткачук Н.І. Науково-теоретичні основи орнаментальної композиції у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій і педагогів професійної освіти. *Dynamics of the development of world science: Abstracts of the 7th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 644-653. URL: <http://sci-conf.com.ua>.